

Oude beroepen in en rond Oud-Ade
Deel 20: De Mollenvanger

Vóór we het over de mollenvanger gaan hebben, eerst iets over de mol. Het woord ‘mol’ is waarschijnlijk het meest bekend van de populaire TV-serie “Wie is de mol?” In die titel wordt ‘mol’ overdrachtelijk gebruikt voor een slinkse (‘ondergrondse’) bedrieger of saboteur. Bij veel kinderen is de mol een aandoenlijk diertje vanwege het voorlees- en kijkboekje “Over een kleine mol die wil weten wie er op zijn kop gepoept heeft”. Voor de mollenvanger van lang geleden was de mol een dier met een kostbare vacht waarvan bontmutsen en zelfs –jassen gemaakt werden. Voor de hedendaagse mollenvanger is het dier een plaag die weilanden, dijken en gazons kapot maakt, schadelijk ongedierte dat bestreden moet worden.

Maar wat is een mol in werkelijkheid? Ik heb in mijn leven nog nooit een levende mol gezien, hoewel ze volop aanwezig zijn rond het huis waarin ik woon. Ik heb dus ook nooit gezien hoe een mol leeft. Ik heb me daarom een beetje in dit mysterieuze diertje verdiept via het internet en gesprekken met ervaren mollenvangers. Ik citeer en paraphraseer:

Een mol woont ondergronds, voedt zich met wormen, insecten en larven en is 12 tot 18 cm lang. Hij graaft zowel oppervlakkige gangen (de jaaggangen of mollenritten) als dieper gelegen gangen (tot op een diepte van 120 cm). Mollen zijn solitaire dieren maar in de paartijd (februari-april) gaan mannetjes op zoek naar vrouwtjes. Ze verlaten hun territorium en graven lange mollenritten (‘ritten’ is de vakterm voor gangen), totdat ze een vrouwtje hebben gevonden om te paren, mits deze dat toestaat (daar kunnen sommige mensen nog iets van leren).

In het voorjaar graaft het wijfje diep in de grond een centrale ruimte met verschillende gangen waar vanaf april de jongen geboren worden, naakt en blind. Een nest telt gewoonlijk drie tot zeven mollen. Na ongeveer zes weken zoeken de jonge mollen hun eigen weg, waar ze gevaar lopen door de aanwezigheid van reigers, eksters, buizerds, meeuwen en wezels. De gemiddelde leeftijd van een mol is circa vier jaar.

Wanneer een mol graaft, kan hij twee keer het eigen gewicht (circa 100 gram) aan grond verzetten. Uitgerust met twee gespierde voorpoten, duwt hij de aarde naar boven tot een molshoop, terwijl hij zich met de achterpoten afzet tegen de wand van de gang. Het gangenstelsel van een mol kan wel 400 meter lang worden. Op vaste tijden controleren ze hun gangenstelsel en als ze een soortgenoot tegenkomen, volgt er niet zelden een gevecht op leven en dood. Hun ogen onderscheiden alleen licht en donker, maar het gehoor van een mol is uiterst scherp. Net als honden, markeren ze hun territorium met urine. Omdat het uitstekende zwemmers zijn, vormt een sloot geen barrière voor een mol. Mollen hebben de sloot nodig om water te drinken. Daarom lopen mollenvangers vaak langs de slootrand op zoek naar mollenritten.

Als ik zoiets lees, word ik gauw sentimenteel en vraag me af of we dit dier – zoals veel andere dieren – niet beter moeten behandelen. Daarover meer aan het einde van dit verhaal.

De mollenvanger

Wat is de definitie van ‘beroep’? “Een bezigheid waarmee men de kost verdient,” lees ik op het Internet. Misschien kunnen we mollenvangen daarom niet een ‘beroep’ noemen. Enkele uitzonderingen daargelaten, is het waarschijnlijk altijd een hobby of kleine bijverdienste geweest. Als ik Huub Bartels bel om over het mollenvangen van zijn vader Leen te praten, zegt hij: “Mijn vader was geen mollenvanger, zijn beroep was timmerman.” En Peter Ploeg zegt: “Als ik van het mollen

vangen moest leven, zou dat niet best zijn. Ik zou heel ver onder het minimumloon zitten.” Het is meer een hobby. “Je bent buiten, je bent vrij.”

Ik kom op het onderwerp als ik Henk Zandvliet (gepensioneerde melkrijder) bel. Hij neemt op en ik hoor wind en vogelgeluiden. Ik vraag hem waar hij is. Hij staat in een polder in de buurt van Hoogmade. “Wat ben je aan het doen?” vraag ik. “Mollen vangen” is het antwoord. “Waarom?” vraag ik. Deze aflevering probeert daar een antwoord op te geven.

Peter van der Ploeg

Als ik het onderwerp mollenvisser ter sprake breng, wordt steeds de naam van ‘Peter Ploeg’ (*1946) genoemd; hij schijnt als de meest bekwame mollenvisser in de wijde omtrek bekend te staan. Ik bezoek hem en tref hem aan in zijn tot werkplaats getransformeerde garage. “Je hebt geluk,” zegt hij, “want normaal zit ik altijd in de polder, maar vandaag is het k**** weer.” Hij is bereid om meteen over zijn liefhebberij te praten, maar ik moet eerst nog even naar het kerkhof, niet om te bidden maar om enkele jaartallen te controleren. Een kwartiertje later zitten we aan tafel in de huiskamer. Zijn vrouw Mieke komt er bij zitten want zij wil ook meer te weten komen over de hobby van haar echtgenoot.

Peter is een zoon van Jo van der Ploeg, kolen- en olieboer, die al eerder gepresenteerd werd in deze reeks. Peter heeft zijn hele leven tot zijn pensionering bij de PTT/KPN gewerkt: onderhoud en reparatie van kabels. Dat werk, veelal in de openlucht en ondergronds, heeft enige overeenkomst met zijn passie, mollenvisserij. Toen Peter ongeveer 15 was vergezeld hij Leen Bartels (1912-1979) bij het mollenvisserij. Zo leerde Peter de vang-techniek en de kennis van de bewegingen van een mol. Maar hij zegt nog meer geleerd te hebben van Cor Verlaan die zelf boerde in de Zevenhuizen. Cor construeerde een heel bouwwerk om de mol te vangen. Te ingewikkeld om hier uit te leggen, maar Peter leerde dat het zo *niet* moest en ontwikkelde zijn eigen techniek. Er volgt dan een lang verhaal over diverse soorten mollenklemmen zoals de mollekate en de amerikaan. De amerikaan is de beste maar kostte zo’n 30 gulden. Peter gaat ze daarom zelf maken. Andere methoden die her en der gebruikt worden zijn gas, vergif, een plastic fles in de gang (geluid van de wind) en zelfs mottenballen in het rit.

Aanvankelijk gaat alles te voet, met een zware vracht van zo’n 30 tot 50 mollenklemmen (ongeveer 30 kilo) op zijn rug. Lange afstanden door de polder. De kunst van het vak is hoe en waar je de klem plaatst. Als een rit schoon is (geen wortels van gras, etc.) betekent dat dat hij vaak en kort geleden door de mol gebruikt is; dus een ideale plek voor een klem. Ook bij de sloot waar de mol drinkt is zo’n plek. Een wintervoorraad van een bolletje (kluwen) wormen in de rit wijst ook op de aanwezigheid van de mol.

Het is beter geen klemmen te plaatsen als er koeien of schapen in het land lopen. Vinnie Rotteveel herinnert zich dat een koe afgemaakt moest worden omdat hij dagenlang [pas op: het vervolg van deze zin kan voor sommige lezers schokkend zijn] met een klem in zijn tong had rondgelopen. Soms kon Peter een mol met zijn steekschoep vangen als hij hem zag wroeten in het rit. Een keer hoorde hij twee mollen met veel kabaal vechten en ving ze allebei met één beweging van de schoep. Als er een zware machine over het land had gereden die de gangen plat walste, volgde hij een dag later de sporen van de machine. Omdat de mollen direct begonnen de gangen te herstellen, waren ze dan gemakkelijker te vinden.

Peter schat dat hij per jaar 800 tot 900 mollen ving over een oppervlak van zo’n 680 hectare. In de meeste gevallen werd hij ‘betaald’ met een toestemming daar te jagen. Waar dat niet geval was, ving hij gemiddeld zo’n 5 tot 10 gulden per hectare. Uit een overzicht van het jaar 1997 blijkt dat

het dat jaar iets meer dan de helft was van deze schatting. Het overzicht laat een enorme verspreiding van zijn 'jachtgebied' zien: 26 verschillende plekken. Peter schrijft me: "Het is niet helemaal compleet. Het jaar loopt altijd van april tot en met maart, gelijk met het jachtseizoen."

Resultaten MOLLEN

1997

Jaar	Naam boer	Mollen	Ha	
1997				
	Erven J.C van Bentem	AKKERSLOOTPOLDER	13	14,3
	J.C. Boere	AKKERSLOOTPOLDER	5	6,0
	J.C. Boere	VEENDER EN LYKERPOLDER	20	3,0
	C.J.J v/d Geest	ZWEILANDERPOLDER	4	14,0
	J.TH. v/d Geest	RODEPOLDER	24	34,0
	P.T. Heemskerk	ZWEILANDERPOLDER	7	5,3
	J.G. den Hollander	BOTERHUISPOLDER	4	14,0
	Vincent Hoogboom	BOTERHUISPOLDER	14	23,0
	B. Hoogendoorn	ACHTHOVENERPOLDER	69	32,0
	H.S. v/d Hulst	RODEPOLDER	35	14,0
	L. v. Kranenburg	BOTERHUISPOLDER	46	27,0
	D.H. Kwakernaak	RODEPOLDER	25	22,0
	A. v Leeuwen	RODEPOLDER	3	3,0
	A.S.M. v/d Meer	AKKERSLOOTPOLDER	10	9,0
	Koos Pennings	WATERLOOSPOLDER	1	29,0
	E. v/d Poel	VR VENNEPOLDER	2	2,0
	P. v/d Poel	VEENDER EN LYKERPOLDER	42	42,0
	J.C.M.. v/d Poel	VR VENNEPOLDER	1	44,0
	L.J v/d Poel	VEENDER EN LYKERPOLDER	13	22,0
	RK Parochie ST BAVO	ZWEILANDERPOLDER	3	7,2
	L.v. Schie	BOTERHUISPOLDER	13	3,0
	C & R. v Schie	ZWEILANDERPOLDER	85	31,0
	P. Schrama	VEENDER EN LYKERPOLDER	7	38,0
	H.C. Straathof	AKKERSLOOTPOLDER	7	7,0
	A.C.D. Verweij	VEENDER EN LYKERPOLDER	74	34,7
	Watertuin	VR VENNEPOLDER	1	0,3
		Totaal	528	480,8

Tot zo'n dertig jaar geleden kon Peter nog mollenvachtjes verkopen, vooral wintervachten die dikker zijn. Ze werden onder meer gebruikt in de voering van vliegenierspakken. Hij ving toen tussen de 0,75 en 1,25 gulden per velletje. Hij spijkerde de vacht op een plank om te drogen. Jan van der Geest ('Jan Geit') nam ze mee naar de veemarkt waar een opkoper was. Rond 2015 schafte Peter een quad aan (een gemotoriseerde vierwieler) waardoor hij efficiënter en sneller kan werken en veel meer klemmen kan meenemen. Zijn hond Jacco is zijn trouwe passagier.

Teun Hoogeveen

Tinus of Teun Hoogeveen (1914-1977), ongetrouwde inwonende broer en knecht van Jan Hoogeveen, aan het eind van de Zwarteweg, was ook een bekwame mollenvanger. Ik heb hem helaas nooit ontmoet maar de verhalen beschrijven hem als een zachtmoedige, enigszins teruggetrokken man die van een borreltje hield. De buurkinderen van Jan Poel waren zeer op hem gesteld. Teun ving mollen op het land van zijn broer Jan en van zijn moeder die er naast een bedrijf runde met haar zonen Jaap en Cor. Daarnaast behoorde het land van Klaas de Graaf, Siem van der Geest (Catharina Hoeve), en Kees Geest aan de Achterdijk op de grens met Hoogmade, ook tot zijn mollen-terrein. In ruil voor de gevangen mollen mocht hij in dit deel van de Blauwe Polder jagen. Toen Teun wat ouder

was en het voortdurend controleren van de klemmen hem te veel werd, gebruikte hij weleens in gif gedoopte wormen die hij in de ritten legde, maar dat mocht eigenlijk niet.

Ook Leen van der Geest (1919-1995), zoon van de boven genoemde Kees Geest, ving mollen in die omgeving. Waarschijnlijk moeten we dat beschouwen als onderdeel van de diverse klussen die hij in die periode als zpp-er avant la lettre uitvoerde op de Catharina Hoeve. Leen heeft ook de pastorietuin bijgehouden en graven op het kerkhof gedolven. Later deed hij grondwerk bij Piet van der Meer wegenbouw. Leo Olijerhoek, baggerman van beroep, ving mollen voor Huig Disseldorp, de noodslachter op de Rip, die jaagde in de VrouwVennepolder en de Boterhuispolder en zelf geen tijd of zin had om mollen te vangen. Van de opbrengst spaarde Leo geld waarmee hij een nieuwe fiets kon kopen, herinnert zijn zoon Sam nog. Wie hier ook zeker genoemd moet worden is Jaap Verhaar ('Jaap de Beer') (1905-1998) die grondwerker was bij de Lichtfabriek en later bij de Hanab. Jaap Verhaar ving mollen op het voetbalveld van VVOA. Dat zie je tegenwoordig zelden meer, een molshoop op een voetbalveld.

Vinnie Rotteveel

Aan de Ripse kant van de Blauwe Polder bezoek ik Vinnie Rotteveel (*1946) die ook vermaard is als mollenvanger. Hij heeft het geleerd van zijn vader Arie Rotteveel (1906-2004) die boer was aan het eind van de Zuidweg. Hij heeft veel kou geleden toen hij als schooljongen met zijn vader de polder introk ("blauwbekken"), maar daar stond tegenover dat hij wat geld kon verdienen. Als zijn vader een dode mol uit de klem haalde, wilde die hem terwijl hij naar de volgende klem liep, en gaf het vachtje aan zijn zoon om te drogen en te verkopen. "Een leuk zakcentje." Arie had het weer van *zijn* vader geleerd, Piet Rotteveel (1872-1956), boer in de Lijkerpolder, aan wat nu de Pastoor van der Plaatstraat is.

Ook Vinnie maakt zijn eigen klemmen, geleerd van Peter Ploeg maar Vinnie maakt ze van roestvrij staal. Ze zijn lichter dan de klemmen van Peter, zodat hij er ook meer kan meesjouwen. Het is een heel gepuzzel om te onthouden welke klem nu wel en welke niet een mol gevangen heeft Vinnie heeft daar een systeem voor bedacht. Bij iedere klem zet hij een stokje. Als er in een klem een mol gevangen is, plaatst hij de klem terug maar zet het stokje schuin.

De mollenvachtjes werden door Koos Platteel uit Hoogmade opgehaald, die ook vachten van koeien en konijnen ophaalde bij de noodslachter Huig Disseldorp en alles doorverkocht. Ook Vinnie combineert het mollen-vangen met jagen. Zijn boterham verdiende hij als casco-bouwer op een jachtwerf en als metaalbewerker bij een pompenfabriek. De mollenvang-traditie wordt in iets gewijzigde vorm voorgezet door zijn zoon Dolf die professioneel muskusrattenvanger is. Dat was blijkbaar voorbestemd; Dolf speelde als kind al mollenvangertje in de zandbak.

Dierenliefde

In *Trouw* citeert George Marlet mollenvanger 'Frans' in Zoeterwoude die – en dat is veelbetekenend – niet met zijn volle naam in de krant wil: "Een beperkt aantal mollen in grasland is geen probleem: ze eten schadelijke insecten zoals engerling en emelt en zorgen voor een goede beluchting en afwatering van de grond. Maar de aantallen die zich nu vertonen, zijn voor de boeren in de polders wel aanleiding om met klem en steekschop in actie te komen. "Met al die molshopen krijg je narigheid voor het vee. Als je gaat maaien, komt het allemaal mee in het gras dat de koeien gevoerd krijgen. Zo worden die beesten ziek."

Hoewel er veel bewondering is voor de leefwijze en het nut van de mol, ben ik nergens een pleidooi tegengekomen om de mol met rust te laten. Ook Frans uit Zoeterwoude vindt dat geen

optie. In het begin van deze eeuw was de mol nog wel beschermd, omdat men hem zag als een nuttige insecteneter maar sinds 2005 is de mol niet langer een beschermd dier.

Beroep

Dat mollenvangen eigenlijk niet een beroep genoemd kan worden, zoals ik in het begin suggereerde, is niet helemaal waar. Vandaag zijn er mollenvang-bedrijven die hun diensten aan gemeenten, waterschappen en sportverenigingen aanbieden. Een daarvan is *Schreuder Mollenvanger* in Waddinxveen die in heel Nederland opereert. Op zijn website legt het bedrijf uit waarom mollen bestreden moeten worden: "De mol kan gevaar veroorzaken. Denkt u aan sportblessures door een mol op het voetbalveld (daar zou Jaap Verhaar het mee eens zijn) of verzakkingen in wegen waar u over kunt struikelen of vallen met fiets of scooter. Het is ook belangrijk dat dijken goed beheerd worden en er niet dusdanig veel mollen in zitten dat de dijk wordt ondermijnd. Uiteraard zijn er nog tal van andere locaties waar de mol gevaar kan opleveren." En dan hebben ze het niet eens over dat mooie gazonnetje in onze achtertuin.

Sjaak van der Geest

Opmerkingen of correcties: s.vandergeest@uva.nl of 06-26971256

Bronnen / Dank aan

Peter van der Ploeg, Vinnie Rottenveel, Sjaak van der Geest Siemzn, Jan van der Poel Janzn, Huub Bartels, Cock Verhaar en Sam Olijerhoek.

George Marlet (1996) De mollenvanger heeft altijd koude handen. <https://www.trouw.nl/nieuws/de-mollenvanger-heeft-altijd-koude-handen~b23c2526/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.nl%2F>

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Mol_\(dier\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Mol_(dier))

<https://www.bnnvara.nl/vroegevogels/artikelen/de-mol>

<https://www.mollenvanger.com/index.html>

Bijlage met illustraties

Kijk- en voorleesboekje.

Instrumentarium van Peter van der Ploeg: prikker om de gangen te vinden, Amerikaanse klemmen (linkse zelf-gemaakt), mes om rit open te snijden, en steekschop.

Peter van der Ploeg (2022).

Peter Ploeg met Jacco per quad op weg naar zijn mollen-jachtgebied.

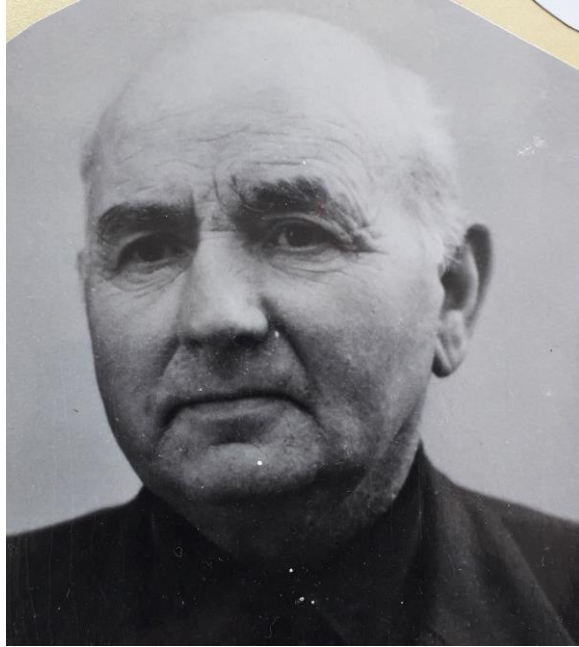
Leen Bartels (1912-1979) in De Zevenhuizen van wie Peter Ploeg de kunst van het mollenvangen geleerd heeft. Leen Bartels was ook een enthousiaste en bekwame visser, zoals te zien is op deze foto uit ca. 1965.

Tinus (Teun) Hogeveen

Maandag Week 32	Dinsdag 2021	Woensdag
3	4	5
Dissel dorp	Meoren (115)	van Wieringen
8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18	8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18	8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18
(113)	Rund	Benard
	Woelrat	11 (83)
Donderdag	Vrijdag	Zaterdag
6	2021	8
7		
Sochs	Ekele boom	Arie v d akker
8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18	8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18	8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18
(61)	86	Zondag
Overige		9
(54)		Alve v d akker
		11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
		Bevaald 150 28-4

Het kasboekje van Henk Zandvliet- 2021.

Arie Rotteveel (1906-2004).

Vinnie Rotteveel met een zelf-gemaakte Amerikaanse mollenklem (2022).

Omdat er geen foto's van een mollenvanger in actie gevonden zijn, hier mijn buurman Joop van der Hoorn die zojuist een dode mol in zijn klem vindt. Joop is een bekwame mollenvanger (2021).

Voor lezers met een sterke maag: de gevangen mol uit de vorige foto.